

Gott liv vid havet – liten norsk kustkommun klarar sig galant

Norska Stokksund skulle kunna vara den sortens samhälle som i Sverige kallas avfolkningsbygd. Men här i yttersta havsbandet finns framtidstro. Med nybyggd skola, statliga vägsatsningar och närhet mellan människor.

På skolgården i Stokksund är det fullt av liv trots ett lätt duggregn. Eleverna i lågstadiet klassen ska träna på att gå på styltor och stämningen är nyfiket fnissig. Utrustningen finns i det som är samhällets brandstation – praktiskt samordning på en liten ort.

När rektorn Jannice Breivold By går runt bland eleverna flockas ett gäng flickor omkring henne. Hon har varit här i två år efter att länge ha arbetat på en större skola i centralorten Åfjord. Det var nytt för henne att komma hit till åldersblandade klasser och med ansvar för en förskola.

– Det är en helt annan ro här. Även om dagarna är lika hektiska som i storstaden så är vi nära naturen och har god kontakt med grannar, man känner och pratar med varandra. Det ger en stabilitet och trygghet för barn att växa upp här.

Stokksund oppvekstsenter ligger betagande vackert med ett brant berg i blickfånget. Skolan byggdes helt ny 2012, och här går 66 elever i tre åldersblandade klasser, årskurs 1–4, 5–7 och 8–10.

Många av barnen åker skolbuss varje dag på slingriga vägar. Några kommer från öarna allra längst ut mot havet, Linesøy och Stokköy, som tidigare hade egna skolor. Förr fanns inte broar dit utan bara färja.

Här går barn både från släkter som bott i trakten i generationer, och barn till inflyttare, flyktingar och säsongarbetare. Just nu från Polen, Litauen, Sverige, Syrien och Belgien.

– En del föräldrar arbetar här en period och så flyttar de igen. Det är en utmaning vad gäller skolgången och kräver ett extra gott system för undervisningen. Men de är välkomna, det blir en bra mix!

Inne i skolans kök håller kokerskan Ingvill Harbak på att förbereda lunchen: havregrynsgröt som fått långkoka med mjölk och en kycklinggratäng som doftar himmelskt. Hälsosyster

Marthe Syltern förbereder en pedagogisk timme där sjuåringarna ska få smaka på många olika grönsaker.

Köket kan också vara en lugn och trygg plats, just nu har Ingvill sällskap av en liten hjälpreda som vill snacka en stund.

– Alla har kanske inte någon att prata med på rasten, säger rektor Jannice.

Det är nackdelen med en liten skola. Fördelen är att alla känner alla, barnen blir sedda.

– Vi är många vuxna på få unga, jämfört med på stora skolor. Vi ser och har tid till varje elev.

Varje barn har en kontaktlärare, men alla barn är också allas ansvar. Personalen kartlägger relationerna där varje lärare får sätta en röd, gul eller grön markering på varje barn utifrån hur läraren upplever kontakten med det barnet.

– Om alla lärare har rött på samma elev är det en elev som inte har det bra, för den har ingen nära relation till någon lärare. Då måste vi göra något.

Undervisningen ska passa flera åldrar och det kräver lite extra av lärarna även om de oftast är två på 20 barn.

Trots lugnet och ron här ser Jannice Breivold By tecken på att barnen inte alltid mår bra. De känner press att prestera och matas med samhällets bilder av hur de borde vara och se ut, på nätet förekommer mobbning. Då kan hälsosyster stödja genom att prata med de unga om kroppshets.

– Vi jobbar mycket med relationen mellan lärare och elev för att eleverna ska uppleva trygghet, forskning visar att det gör dem mer mottagliga för inlärning.

Jannice Breivold By är nöjd med de stödresurser som finns i kommunen eller som delas av flera kommuner på Fosenhalvön. Resurser som en liten skola inte skulle kunna tillhandahålla själv.

Bland annat en Praktisk-pedagogisk tjänst, PPT, som utreder och följer upp barn i behov av särskilt stöd, men också ger support till både skolor och hem och bidrar till kompetensutveckling.

Hon har också tillgång till en miljöterapeut med hälsokompetens, hälsosyster en dag i veckan, fysioterapeut och logoped. Skolan ingår i olika nätverk, bland annat kring Olweusprogrammet mot mobbning som flera närbelägna kommuner har anslutit sig till.

Barn med dyslexi får numera sina behov tillgodosedda inom den vanliga undervisningen, tidigare fick de specialundervisning.

– Det tycker jag är väldigt bra, som lärare såg jag att specialundervisning fick barn att känna sig mer speciella än de faktiskt var. Det är viktigt att känna sig som en del av klassen.

Barn som har det extra tufft kan få anpassad skolgång, med en del av veckan på exempelvis ett företag eller en gård med djur. Det är PPT som bedömer behovet av stöd och Jannice som äskar pengar utifrån det.

– Jag ber inte om pengar utan jag säger att det här måste vi ha för att uppfylla lagen. Det har aldrig varit något problem. Det gäller att kunna samarbeta på en liten ort, både med arbetskamrater och med föräldrar.

– Det blir sårbart om det inte skulle fungera människor emellan, det kan gå ut över eleverna. Vi är inte många och kan inte byta personal. Vi måste förhålla oss till det, det viktigaste är elevens bästa.

Här finns i stort sett inga problem med droger eller alkohol, skolan har ett tätt samarbete med polisens förebyggandegrupp. Många spelar fotboll på fritiden.

– För dem som gillar det är det morsomt, men för de andra finns inte lika mycket att göra.

Unga som söker andra aktiviteter får åka till Åfjord tre mil bort där ungdomsklubben och kulturskolan finns.

Det enda som Jannice Breivold By tycker kan vara problematiskt i Stokksund är att det inte finns några vårdresurser här efter 17, det tar en och en halv timme att köra till läkare. Barnmorskan finns i Åfjord och BB i Namsos 13 mil bort.

År 2020 sker en kommunreform i Norge då kommunen ska slås ihop med grannen Roan.

– Jag tänker att det blir jättebra. Då får vi flera att prata samman med och bygga ett bra skolsamfund med. Vi får mer kompetens att använda oss av, det blir en styrka.

Vi lämnar skolan och tar cykeln till samhällets lilla centrum. Där är det stillsamt så här mitt i veckan en försommardag. Annat kan det vara på helger och i juli. Landskapets dramatiska skönhet med grönklädda branta berg och djupa havsvikar lockar turister. Stokksund ligger tolv mil nordväst om Trondheim och många storstadsbor har hytter här.

I affären storhandlar en morfar glass påhejad av barnbarnet och ett pensionerat par hjälps åt med matinköpen. Det är backigt i Stokksund och affären kör ut varor utan betalning till alla äldre som behöver. Vägen upp till äldreboendet, eller trygdepensjonatet som det står på skylten, är inget undantag. Den frestar på.

Henny Svenning har bott på trygdepensjonatet i något år. Hon sticker på en trönderkofta, ett vackert och komplicerat mönster. Hon flyttade hit efter att maken Ole dött och det så småningom blev svårt att klara sig i huset på Stokköy.

– Barnen ville inte att jag skulle vara ensam. Jag saknar Ole mycket, jag kunde inte ha fått en snällare man, säger hon.

Hon växte upp på Stokköy med tio syskon och var tonåring under kriget. Sedan träffade hon sin man, på väggen sitter bröllopsfotografiet. De båda arbetade i många år på Stokköys skola, han som vaktmästare och hon som lokalvårdare. De var ofta ute med båten, det fanns gott om torsk, sej och hälleflundra.

När Henny Svenning tittar ut från sitt fönster kan hon nästan se sitt gamla hus på andra sidan sundet. Det var en het diskussion om placeringen när äldreboendet skulle byggas på grund av den branta backen upp. Men nu tycker alla det blev bra, berättar Laila Hansen som jobbar här. Utsikten från det kombinerade allrummet och matsalen är vidsträckt över fjorden och bergen.

– Det är därför man vill bo här, hellre än att flytta in till Åfjord. Det är för naturen och för det sociala, säger Marianne Hosen, som är sjuksköterska på äldreboendet och också åker ut till dem som bor hemma.

Politiken är att man ska kunna bo kvar hemma så länge som möjligt. Modern teknologi utnyttjas mer och mer berättar Marianne.

– Det är GPS-klockor, sänglarm, larm som säger till varje gång någon går ut eller in och pillerdosetter som varslar. Också kontakt via skärm vid avtalade tidpunkter.

I Åfjord finns boende för den som har stora behov. För att få någon av de nio platserna här i Stokksund måste man kunna klara sig själv till stor del, det finns bara personal mellan åtta och halv fyra på dagarna. Men de som jobbar är flexibla.

– De boende blir äldre och äldre. Ibland när vi har många som är dåliga kan vi ta en kvällsvakt, säger Laila.

Eller om något händer, då kan hon ta sig hit med kort varsel, hon bor själv i backen.

Idag är det fiskbullar till lunch, det serveras mycket husmanskost.

– De äldre smakar på allt, även sådant de inte är vana vid. Vi har inga problem med att de är undernärda, snarare tvärtom, skrattar Marianne Hosen.

De gör ofta utflykter, både planerade med hyrd buss eller mer impulsstyrda.

– Då tar vi av vår fritid för att det ska fungera.

Stokksund genomgick en stark högkonjunktur för hundra år sedan, under "storsillfisket". Då kunde det ligga fullt med

skutor i sundet här utanför. Än idag passerar anrika fartyget Hurtigrutten varje dag under högsäsong. Då var rutten livsviktig för transport av post, varor och människor, idag fraktas främst turister.

Sedan dess har befolkningen stadigt minskat, idag bor här ungefär 650 personer. Men bygdeutvecklingen har tagit ny fart. Yngre entreprenörer driver ett populärt sjöcenter vid finaste sandstranden på Stokköy och där jobbar många svenskar.

Alldeles i närheten och med mäktig havsutsikt, har man byggt "flerbrukshuset" Bygdeboksen med kontorshotell, konsertlokal, mikrobryggeri och bageri. Här i byn finns också ett charmigt brygghotell och Coop har byggt till en caféhörna. Där sitter vi länge med en kopp och tittar ut över vattnet.

Det känns tyst i Stokksund. Det tar ett tag innan vi inser att det är frånvaro av trafikbrus. Detta är ingen plats man kör till av en slump. De tre milen från Åfjord går längs slingriga vägar med branta bergssidor och hårnålskurvor. Här är det inte roligt att köra i dåligt väglag, och rasrisken är stor.

Vägen håller nu på att byggas om, "svingerne" som de kallas ska bort. Två tunnlar ska sprängas och en bro byggas till en kostnad av hundratal miljoner. Pengar som kommer från både kommun, region, statlig rassäkringsfond och Statkraft. Ett gigantiskt projekt som innebär att resan snart kommer att bli snabbare och säkrare.

Ett gott exempel på att Norge satsar på sin landsbygd.

Text & bild: Helena Östlund och Anna Fredriksson

Här lever även avlägsna landsändar

Regionalpolitiken i Norge är djupt rotad i landets historia och värderingar menar forskare. Differentierad arbetsgivaravgift är ett av många medel för att folk ska kunna bo där de vill.

Sverige och Finland har sedan 1950-talet haft en snabb urbanisering. I Norge har den trenden gått långsammare.

– En aktiv regionalpolitik uppstår inte i ett vakuum. Den bygger på kulturell praxis och värderingar och också på ett decentraliserat ägande av naturresurser, säger Svein Frisvoll. Han arbetar på Ruralis, institutet för landsbygds- och regional forskning i Trondheim, och forskar tillsammans med Marit S. Haugen och Maja Farstad om landsbygdsutveckling.

Fiske och varvsindustri ger jobb längs hela kusten. Politikerna är eniga om att ingen region ska överges eller lämnas öde.

– Att Nordnorge är bebott är strategiskt viktigt, säger Marit S. Haugen.

Enligt nationella mål ska det vara balans mellan invånarantalet i de olika landsdelarna. Ska du kunna leva på landet måste det finnas ett näringsliv, och för att näringarna ska kunna få råvaror in och ut krävs infrastruktur.

– Du har rätt till en bro till ön du bor på, ett fungerande bredband, post som kommer fram och att mjölk kan transporteras till affären, säger Maja Farstad.

Man ser lätt framför sig hur statskassan rinner iväg och tänker att det går väl bra om man har oljepengar. Men forskarna på Ruralis tar sin utgångspunkt i historien. – När Norge blev fritt från Danmark blev krongodsen aldrig statliga. Men jorden var karg, så för att få ihop till brödfödan var det bara att sprida ut sig. Det bodde folk på varje näs och ägde de inte marken så ägde de rätten att bruka den.

Självförsörjningsgraden är en politiskt laddad fråga eftersom Norge inte är med i EU. Den egna produktionen skyddas med tullmurar för att behålla ett levande lantbruk.

Rösträtten knöts till ägandet av landegendom, redan 1833 antog ett radikalt bondeting en kommunlag med franska revolutionen som modell. Fyra år senare fick landsbygdskommunerna självbestämmande över sin skatt och dessutom överfördes skatt från städerna till landsbygden. Landsbygdens möten skulle väga tyngre än städernas.

– Så vår regionalpolitik är djupt rotad, säger Svein Frisvoll.

Viktigast i dag, enligt forskarna, är den differentierade arbetsgivaravgiften, ju längre bort från centralorterna desto lägre avgift. Sju olika zoner ska stimulera näringar över hela landet. I Finnmark betalar du noll kronor, i Oslo 14,1 procent.

– Här kom vi i konflikt med EES-regler, men vann den striden, säger Marit S. Haugen.

Samma system, avståndet från regionens yttersta delar till närmaste centrum ligger till grund för andra statliga stödsystem. Och det finns stora avstånd här. Nordliga Norge, Finnmark, ligger lika långt österut som Istanbul. Men alla sektorer, inte bara staten, ska ta regionalpolitiska hänsyn.

I Norge har knappt hälften av kommuner, 200, utbyggd vattenkraft. Den ger flera olika intäkter, som naturresursskatt och kompensation för ingreppet i naturen, totalt 6,8 miljarder kronor 2016.

– Det här skapar ojämlikhet mellan olika glesbygdskommuner och

är ett system som kan diskuteras. Det kan ligga två kommuner bredvid varandra där den ena är rik på grund av vattenkraft och den andra fattig, säger Svein Frisvoll.

Möjligheten att få sitt studielån nedskrivet om man bor ett år längst i norr kan ge en positiv spiral. Kanske väljer unga personer att etablera sig och få barn där det finns både arbete och billiga tomter. Så gick det till när barnkullarna var som störst på landsbygden.

– Men nu är det kommunerna på pendlingsavstånd som växer och man behöver inte bo på landet för att få det lantligt, ja tåget har nog gått för att påverka de här flyttströmmarna. Så även i Norge är regionalpolitiken under ändring och press, säger Svein Frisvoll.

När städerna växer förskjuts tyngdpunkten. Idag är det färre som själva vuxit upp på landsbygden. De som bor långt ute på landet är i minoritet. Vart tredje år undersöker Ruralis hur positiva norrmännen är till en landsbygdsvänlig politik. 2016 svarade 84 procent i städerna att det är viktigt, och 92 procent i landsbygdskommunerna. 14 procent tyckte dock att centrala myndigheter tar för mycket hänsyn till glesbygden. Några motsvarande undersökningar görs inte i Sverige.

Forskarna på Ruralis vill höja flera varnande fingrar.

– Tätorterna i regionerna växer men inte landsbygdskommunerna när vi räknar födelsetal och inflyttning. Vad händer då om vi inte längre har en arbetskraftsinvandring?

Många branscher är beroende av utländsk arbetskraft; fisket, jordbruket och äldreomsorgen. Många svenskar arbetar fortfarande i sjukvården och inom turistnäringen.

Både äldreomsorgen och skolan får högre betyg ute i landsbygdskommunerna.

– Det kan ha att göra med att upplevelsen är närmare. Kanske känner du den som jobbar i hemtjänsten, säger Marit S. Haugen. Ändå är oron för kvaliteten på välfärdstjänsterna ett av argumenten bakom den kommunreform som pågår. Idag finns 426 kommuner, de ska successivt minska till 2020, då tanken är att

de ska vara 110. Småkommuner blir inte lika bra på specialiserade tjänster som social barnavård, beroendevård, psykiatri och primärhälsovård.

– De flesta löser det genom mellankommunala samarbeten. Men det finns nackdelar med det, det blir svårare för politikerna att följa upp hur det blev, säger Svein Frisvoll.

Idag har Norge en mycket begränsad marknad för privata utförare. En politiskt het potatis är om den kommer att växa när det blir krav på att erbjuda vissa nya tjänster lokalt, som dagverksamhet för dementa, missbruksvård och verksamhet för barn som är hemmasittande från skolan.

Kommungränser som idag ses som hinder kommer att försvinna när kommunerna slås ihop. Men kommer avståndet att öka mellan politiker och väljare?

Text: Anna Fredriksson

Bild: Helena Östlund